

POLITICKÁ ORGANIZACE STŘEDNÍ EVROPY V 1. POL. 21. STOLETÍ – SKUTEČNOST NEBO ILUZE?

Pavlák Miroslav
Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni

Klíčová slova:

Dvě vize EU, EU a česká státní suverenity, regionální politika EU, role malých zemí v EU, makroregion Střední Evropa.

Key Words:

Two Visions of the EU, EU and the Czech State Sovereignty, Role of Small Countries in the EU, Macro-region Central Europe.

1. Dvě vize EU

Francie a Německo, které tvoří „motor evropské integrace“, již delší dobu zcela nesdílejí společnou představu o jejím budoucím uspořádání.

Německá strana soudí, že současná Evropská komise by se měla časem změnit ve skutečnou evropskou vládu se všemi tomu odpovídajícími pravomocemi. Evropský parlament by potom měl mít plné rozpočtové kompetence.

Francouzská strana preferuje „federaci národních států“, která by zohlednila realitu evropských zemí. Přeje si sjednocenou Evropu, ale je také svázána se svým národem.

Rovněž v kandidátských středoevropských zemích se ozývají hlasy, které vyjadřují obavu z omezení státní suverenity.

2. EU a česká státní suverenity

Česká otázka byla formulována již *Kollárem*, který ji chápal jako problém malého národa, a po něm *Palackým*, jenž řešil úkol malého státu. Nyní se český národ nachází na počátku 21. století, kdy vrcholí integrační procesy v Evropě na západ od hranic Českého státu a v souvislosti s tím získává tzv. česká otázka nový rozměr. Mají se stát zmíněné hranice, které mimochodem patří k nejstarším v Evropě, jakousi novodobou „železnou oponou“ oddělující český národ od západoevropské civilizace, či nikoliv? Objevují se hlasy, které se snaží hledat argumenty proti vstupu České republiky do EU a odvolávají se na omezení státní suverenity.

Otázkou státní suverenity zabýval již ve 20. letech minulého století *Masaryk*, kdy ve Světové revoluci z r. 1925 uvádí: „Pojem obsah a rozsah státní suverenity se mění: pojem suverenity byl přesněji definován v době poreformačního, v podstatě ještě teokratického absolutismu a v době, kdy státy pro nedostatek komunikace a malý počet obyvatelstva byly v sobě uzavřené, a jak se teď říká, soběstačné. Dnes se vyvinula mezistátní a mezinárodní vzájemnost do té míry, že žádný stát nemůže žít bez zřetele na jiné státy. Dnes je stát uvnitř i navenek jen relativně nezávislý, neboť státy se na sobě stávají závislejšími, utužuje se všeobecná vzájemnost, a tato vzájemnost se stále určitěji a jasněji organizuje také právně.“

Jedním z možných výsledků evropské integrace je regionalizace Evropy. Je budoucí Evropa Evropou národů, států, občanů či regionů? Vedle makroregionu typu EU vznikají ekonomické i kulturní mikroregiony místního významu, jdoucí přes hranice, které snižují význam národních států a naznačují možnost přechodu Evropy států k Evropě regionů. Regionální uskupení jsou tedy zvláštní cestou k evropské integraci. Českou společností zajímají samozřejmě nejvíce ta, která se dotýkají středoevropského prostoru.

3. Regionální politika EU

Dlouho před tím, než se sešli architekti Jednotného vnitřního trhu Evropských společenství, aby potvrdili vůli pro další integraci, docházelo na hranicích mezi členskými státy k něčemu, co vypadalo jako samovolný pohyb k jednotné Evropě bez hranic. Pravda, jen v některých pohraničních regionech. Například v trojúhelníku Německo, Nizozemí a Belgie, či podél hranic Německa a Francie hranice každoročně překračují tisíce lidí, aby šly za prací do sousední země a večer se vrátily domů.

Regionální politika nebyla zahrnuta do Smlouvy o založení EHS z roku 1957, přestože se v ní mluví o potřebě podporovat harmonický vývoj uvnitř EHS a zmenšovat rozdíly mezi různými oblastmi. K tomuto účelu sloužily komunitární fondy, např. Evropský sociální fond a Zemědělský fond, které byly zřízeny počátkem 60. let. Založení Evropského fondu regionálního rozvoje v roce 1975 bylo významným počinem, avšak skutečný obrat ke komunitární regionální politice nastal až v 80. letech. Se vstupem Řecka v roce 1981 a Španělska s Portugalskem v roce 1986 se rozdíly mezi vyspělými a hospodářsky slabšími státy Evropského společenství značně prohloubily. Požadavek jednotné regionální politiky podporující ekonomickou a sociální soudržnost se objevuje v Jednotném evropském aktu v roce 1987. Tam je také explicitně formulován cíl regionální politiky: „Snižování rozdílů mezi úrovní regionů a zmírňování zaostalosti regionů, které jsou v méně výhodné situaci včetně venkovských oblastí.“

Již v roce 1971 byla založena organizace Pracovní společenství evropských příhraničních regionů. V současné době patří do společenství osmdesát území, spřízněných společnou kulturou, historií či ekonomickými zájmy, rozkládající se přes hranice dvou nebo více států. V roce 1981 byla přijata Charta příhraničních a hranice přesahujících regionů v Evropě, která nehledě na železnou oponu zdůrazňovala nutnost spolupráce se zeměmi střední a východní Evropy. Do tehdejšího Československa a dalších postkomunistických zemí pojem euroregionu pronikl krátce po otevření hranic v roce 1990. V případě příhraničních regionů se státy střední a východní Evropy jsou podle výše zmíněného Pracovního společenství v popředí problémy nedostatečné infrastruktury, kvality životního prostředí, počtu nezaměstnaných, hospodářské kooperace, ale také politické, psychologické a sociálně-kulturní otázky.

4. Územní statistické jednotky – východisko pro regionální spolupráci

V Evropské unii se pro nejrůznější vzájemná porovnání členských zemí a jejich regionů používá tzv. nomenklatura územních statistických jednotek - NUTS (z francouzského Nomenclature des unités territoriales statistiques). Zásadní význam má jejich vymezení jak pro statistické potřeby EU, tak pro účely zařazení regionů pro jednotlivé Cíle strukturální politiky EU. Jednotlivé úrovně NUTS mohou zahrnovat jednu nebo více územně správních jednotek v rámci státu (např. v Rakousku úroveň NUTS III tvoří skupiny okresů, ve Velké Británii NUTS II tvoří skupiny hrabství apod.). Při vymezování NUTS v jednotlivých členských zemích je nutné, vedle existence územně správních úrovní, vycházet také z jejich komplementarity (tzn. řádově vyšší jednotky jsou tvořeny určitým počtem celých jednotek nižších) a je třeba sledovat i velikost jednotek ve vztahu k praxi obecně platné v EU. Při dodržení těchto předpokladů se statistické jednotky dělí na úrovně NUTS I až NUTS V (LUKÁŠ, 2000):

- **NUTS I** – je územní jednotkou typu velkých oblastí (zemí, makroregionů) daného státu (největší regionální srovnávací jednotkou), je obvykle tvořena několika jednotkami v úrovni NUTS II.

- **NUTS II** – je jednotkou řádově nižší, obvykle odpovídá úrovni středního článku územně správního členění daného státu. Velikost v případě těchto územních jednotek se pohybuje u počtu obyvatel mezi jedním až dvěmi milióny obyvatel (méně má např. Rakousko a Finsko, průměr EU je 1,83 mil. Obyvatel), rozloha území se pak u menších států srovnatelných s ČR pohybuje mezi 3 až 10 tis. Km² (průměr EU činí 23 tis. km²).
- **NUTS III** – je jednotkou vesměs odpovídající úrovni nejnižšího územně správního regionu státní správy (úroveň okresů a příp. krajů). U menších států EU osciluje jejich velikost v počtu obyvatel mezi 200 až 400 tisíci, přičemž průměr EU činí 410 tisíc obyvatel. Rozloha jednotek se pak u menších států pohybuje mezi 1 až 3 tis. km² (průměr EU je 5,4 tis. km²).
- **NUTS IV** – představuje úroveň okresů, případně mikroregionů.
- **NUTS V** – jedná se o úroveň obcí.

Regiony NUTS II a III mají přímou vazbu na Strukturální fondy, podle nich se vymezují regiony pro podporu v rámci Cílů 1, 2 a 3* a rovněž příhraniční oblasti programu Interreg. Pokud jde o úroveň NUTS I, IV a V, není vymezení těchto územních jednotek pro oblast regionální a strukturální politiky ve smyslu jednotlivých nařízení Rady EU ke Strukturálním fondům vyžadováno, v podstatě slouží pouze pro statistické účely EU.

5. Malé a středně velké země v Evropském parlamentu a Výboru regionů

Na půdě institucí EU se vede diskuse o schopnosti malých zemí čelit zájmům těch velkých. Někteří politici vyjadřují názor, že malé země mají omezené možnosti pro vedení rovnoprávného dialogu. Opak je však pravdou. Podíváme-li se na rozložení počtu křesel v Evropském parlamentu a Výboru regionů, tak zjistíme, že malé země mají v těchto institucích významné postavení. To, zda budou jejich zájmy přehlasovány, závisí pouze na vyjednávacích schopnostech jejich představitelů. Pochopitelně, i zde se zřejmě projeví fenomén regionalizace Evropy, neboť sousední země mají mnoho společného, od historie a kultury až po otázky spojené s ochranou životního prostředí a migrace pracovních sil.

Abychom lépe pochopili roli malých s středně velkými zeměmi v Evropském parlamentu a Výboru regionů, tak nejprve přistupme k objasnění těchto pojmů.

Evropský parlament je demokratickým vyjádřením politické vůle občanů Evropské unie. Je volen přímo a představuje největší mnohonárodní parlament na světě. Reprezentuje 370 milionů občanů Unie. V Evropském parlamentu jsou zastoupeny všechny hlavní proudy evropské politiky. V širokém spektru od ultra levice po ultra pravici je zde zastoupeno kolem sta politických stran. V Parlamentu jsou organizovány v omezeném počtu politických skupin – frakcí (v současnosti jich je osm).

* Cíl 1 – podpora rozvoje strukturálního přizpůsobování regionů, které ve svém rozvoji zaostávají za ostatními.
Cíl 2 – podpora hospodářské a sociální konverze oblastí, které se potýkají se strukturálními problémy.
Cíl 3 – podpora adaptace a modernizace politik a systémů vzdělávání, odborné přípravy a zaměstnanosti.

Tab. 1: Rozdělení křesel v Evropské parlamentu – členské země EU

Členská země EU	Počet křesel v Evropském parlamentu
Belgie	24
Dánsko	14
Německo	99
Řecko	24
Španělsko	54
Francie	78
Irsko	13
Itálie	78
Lucembursko	6
Nizozemsko	27
Rakousko	18
Portugalsko	24
Švédsko	19
Finsko	14
Spojené království	72

Pramen: Zpráva Delegace Evropské komise, 2003

Tab. 2: Rozdělení křesel v Evropské parlamentu – kandidátské země EU

Kandidátská země EU	Počet křesel v Evropském parlamentu
Česká republika	24
Maďarsko	24
Slovensko	14
Slovinsko	7
Polsko	54
Litva	13
Lotyšsko	9
Estonsko	6
Kypr	6
Malta	5

Pramen: Zpráva Delegace Evropské komise, 2003

Výbor regionů je nejmladší institucí Evropské unie. Jeho vznik vyjadřuje silnou touhu členských států respektovat nejen regionální a místní identitu a výsady, ale také je zapojit do tvorby a realizace politiky Evropské unie v různých oblastech. Poprvé v historii Evropské unie existuje právní závazek konzultovat zástupce místních a regionálních správních orgánů v celé řadě záležitostí, které se jich přímo týkají.

Výbor regionů již na své první schůzi v březnu 1994 prokázal jako silný strážce principu subsidiarity. Princip subsidiarity je zakotven ve Smlouvě a znamená, že rozhodnutí by měla být přijímána těmi orgány veřejné správy, které stojí co nejbližší k občanovi. Je to princip, který brání zbytečně vzdálenému centralizovanému způsobu rozhodování. Jako hejtmani/governéři regionů, primátoři měst nebo předsedové městských a okresních rad je 222 členů Výboru volenými představiteli z těch administrativních úrovní, které mají nejbližší k občanovi. Znamená to, že mají bezprostřední zkušenost s tím, jak politika a legislativa Unie ovlivňuje každodenní život obyvatel, a proto je Výbor schopný poskytnout významnou odbornost a ovlivňovat další instituce Unie.

Tab. 3: Struktura práce jednotlivých Komisí Výboru regionů

Komise Výboru regionů	Struktura práce Komisí Výboru regionů
Komise 1	Regionální politika, Strukturální fondy, hospodářská a sociální soudržnost, přeshraniční spolupráce a spolupráce mezi regiony
Komise 2	Zemědělství, rozvoj venkova, rybolov
Komise 3	Transevropské sítě, doprava, informační společnost
Komise 4	Územní plánování, záležitosti týkající se měst, energetika, životní prostředí
Komise 5	Sociální politika, veřejné zdravotnictví, ochrana spotřebitele, výzkum, cestovní ruch
Komise 6	Zaměstnanost, hospodářská politika, jednotný trh, průmysl, malé a střední podniky
Komise 7	Vzdělávání, odborné a učňovské vzdělávání, kultura, mládež, sport, práva občanů
Komise pro institucionální záležitosti	Odpovědná za příspěvky k debatě o reformě institucí EU

Pramen: Zpráva Delegace Evropské komise, 2003

Smlouva z Nice limitovala počet členů Výboru po rozšíření EU na maximálně 350. Smlouva také vyžaduje, aby členové Výboru měli volební mandát od orgánů, které zastupují, nebo aby jim byli politicky odpovědní.

Tab. 4: Počet zástupců ve Výboru regionů – členské země EU

Země	Počet zástupců	Země	Počet zástupců
Francie	24	Rakousko	12
Itálie	24	Řecko	12
Německo	24	Švédsko	12
Spojené království	24	Dánsko	9
Španělsko	21	Finsko	9
Belgie	12	Irsko	9
Nizozemsko	12	Lucembursko	6
Portugalsko	12		

Pramen: Zpráva Delegace Evropské komise, 2003

Tab. 5: Počet zástupců ve Výboru regionů – kandidátské země EU

Země	Počet zástupců	Země	Počet zástupců
Polsko	21	Slovensko	9
Rumunsko	15	Estonsko	7
Bulharsko	12	Lotyšsko	7
Česká republika	12	Slovinsko	7
Maďarsko	12	Kypr	6
Litva	9	Malta	5

Pramen: Zpráva Delegace Evropské komise, 2003

V současné době Výbor regionů pomáhá odpovídat na otázky ze strany místních a regionálních úřadů z kandidátských zemí a předkládá návrhy, jak mají rozvíjet místní a regionální autonomii; tu se snaží prosazovat při každé příležitosti.

6. Makroregion Střední Evropa – skutečnost nebo iluze?

Úzkou hospodářskou spoluprací středoevropských zemí navrhoval již prezident Masaryk, který nepovažoval myšlenku nového středoevropského sblížení po pádu habsburské monarchie za zcela cizí, ale naopak ji chápal, v kontextu tehdejší doby, jako účinnou pojistku proti recidivě německého „Drang nach Osten“. Proto ji rozvíjel v plán na vytvoření „organizované zóny malých národů“ (tzv. Democratic, Mid European Union). Na jaře 1919 ji odsunul do pozadí, neboť hraničními spory živěný nacionalismus nástupnických států pro ni neměl žádné pochopení (HLAVÁČEK, 1996).

V kontextu dnešní doby již žádné německé „Drang nach Osten“ malým zemím v podunajském prostoru nehrozí. Nicméně, do popředí se dostávají otázky spojené s realizací společných politik EU. A právě z tohoto důvodu může sehrát Makroregion Střední Evropa významnou roli.

Tab. 6: Počet obyvatel a plocha středoevropských kandidátských zemí v podunajském prostoru (pozn.: v tabulce není zahrnuto Rakousko, které do podunajského prostoru patří, ale členskou zemí EU již je).

Země	Počet obyvatel (v mil.)	Plocha (v tis. km ²)
Česká republika	10,3	79
Maďarsko	10,1	93
Slovensko	5,4	49
Slovinsko	2,0	20

Pramen: Evropská unie: Rozšiřování pokračuje, Delegace Evropské komise, 2002

Literatura:

Hlaváček, I. a kol.: Československo a střední Evropa v meziválečném období. Praha, Karolinum, 1996

Lukáš, Zd.: Regionální a strukturální politika EU. Praha, Národní vzdělávací fond, 2000

Publikace Delegace Evropské komise v ČR:

Evropská unie: Rozšiřování pokračuje, 2002, 24 s.

Internetové stránky Delegace Evropské komise v ČR:

www.evropska-unie.cz

Kontaktní adresa:

Ing. Miroslav Pavlák
 Fakulta ekonomická Západočeské univerzity v Plzni
 Hradební 22, 350 02 Cheb
 E-mail: miroslav.pavlak@fek.zcu.cz
 Tel.: 354 423 451